Чыла элласе пролетарий-шамыч, ушныза!

Ленин—Сталин паша верч кучедалаш ямде лий!

Ямде лий

ВЛКСМ МАРОБКОМЫН ОРГАНЖЕ
Адрес: Йошкар-Ола, Совет пӧрт, „Ямде лий“ редакций.

САЙЫН ТУНЕМЫНА, ВЕСЕЛАН КАНЕНА

„Георгий Седов“ ледокольный пароходын Экипажше, Арктикын мӱндыр ийже ӱмбачын, мемнан великий родинын пиалан йочаже-шамычлан салам ден у ий поздравленийым колта. Чыла йоча-шамычлан у вий дене тунемашышт каникулым веселан эртараш, сайын канаш желатлена.

У 1940 ий тыланда, пӱтынь советский калыкын заботыжо да вниманийже дене авырналтше-шамычлан, Октябрьыште сеҥген налме моло ийысе семынак куанымашан да пиалан лиеш.

У ий кечын ме тендан дене пырля полярник шамычын великий таҥжылан, пӱтынь тӱнясе калыкын вождьшо йӧратыме Сталинлан тазалыкым да шуко илаш желатлена.

Салам!

„Георгий Седов“ ледоколын капитанже—Бадигин.

Мутем шуктышым

Мыйын тӱҥ задача—тиде тунеммаш. Садлан школышко кече кодыде коштам. Урок годым туныктышын ойлымыжым сайын колыштам, мӧҥгӧ пумо пашам эре жапыштыже шуктен шогем. Тыгеыштыме дене отметкемат саеме. Первый чырыкыште 10 предмет дене отлично да 4 предмет дене хорошо отметка-шамычым налынам ыле.

Кокымшо чырыкыште чыла предмет дене отлично тунемаш мутым пуэнам ыле. Мутем чаплын шуктышым: отметка-шамычем чыла отлично улыт.

Кызыт мыят, моло йолташем-шамыч дене пырля, канем. Сайын канен, у вий дене 3-шо чырыкымат отлично отметка-шамыч дене тунемын пытараш тыршем.

Ипатов Митрофан.

Звенига район,
Красноярский НСШ,
5 „В“ класс.

Отлично тунеммаш дене у ийым вашлийыч

Смоленцев Лаврентий, Половников Федя, Росляков Ваня мемнан классын отличникше-шамыч улыт. Нуно у 1940 ийым пеш чапле сеҥымаш дене вашлийыч—2-шо чырыкым лач отлично оценке дене гына тунем пытарышт! Нунын тыгай чапле результатышт дене мемнан пӱтынь классна моктана. Нуно мыланна примерный йолташна улыт.

Но мемнан классыште эше кум еҥ гына чыла предмет денат отличным тунемыт. А мемнан классыштына тунемше-шамыч вет шукын улыт. Чыла предмет денат отлично гына тунемше-шамыч шуко лийышт манын тыршаш пижына гын, тидым шуктен она керт мо? Кертына! Вот тидым ме 1940 ийыште шукташ тыршаш тӱҥалына.

Шабердин Степан.

Шернур район,
Коклала НСШ,
5-ше класс.

Йошкар-Ола 4 номеран школышто отлично тунемше-шамыч (шола гыч пурлашке): Смирнов Рудик, Вавилова Юля да Чернова Ава.

Чал пондашым шаралтен,
Шыргыж тольо кочайна.
Ӧршым лайык ниялтен,
Каласале мыланна:
— Уныкаммыт, тыланда
Сылне елкым конденам.
Мом те тӱткын ончеда?
Мые мом гын монденам?
— Модыш-влакым монденат,—
Мане чулым Искандар.
— Уло тӱрлӧ модышат!—
Йӱкшӧ шоктыш пеш яндар.
Модыш-влакым кочайна
Кӱсенла гыч лукteда.
— Толын шуо у ийна,
Елка ямде тыланда.
Модын-воштыл илыза,
Да отлично тунемза!
Вот тыгае сугынем,
Мыйын поро кумылем.
— Тый ӱшане, чал кочай,
Ме тунемын кушкына.
Сталин тукым улына!—
Мане галстукан Чопай.—
Елкын йыржe погынен,
Кумыл нӧлтын модына,
Веселаҥын, куанен,
Сылне мурым мурена.
Шергылт кийже мурына,
Сталин вождьым саламлен!
Сталин—илыш кечына,
Шуко иле волгалтен!

Шадт Булат.

* * *

Пич пичкемыш шем чодраште
Лум ден вӱдылт шогенат.
У ий лӱм ден чапле школыш
Кондышна ме тыйымат.
Шем чодраште воктечетше
Ош меранже вел эртен.
Кызыт тыйын йырыштетше
Куштена ме йывыртен.
Шер ок тем вет тыйым ончен,
Пеледалтыч чылт роза.
Йымалнетше тояж ден
Шога йӱштӧ кугыза.

Рыбаков В.

Текст Ан. Бинын. *Сӱрет С. Гавриловын.*

Парашют ден пешак кӱшыч
Вола йӱштӧ кугыза.
Корзингаште пӧлек-шамыч,
Пешак шуко, ончыза.

Ужын шунтышт йоча-шамыч:
— У ий дене, кугызай!
Ик ганаште кычкыральыч:
— Елкыш кавна, давай!

Шындышт тудым изи терыш,
Курык гычын пеш волат.
Тер вереште ланэ верыш,
Миен возыч чот шуҥгалт.

Вот шогале эче ӱмбакe,
Курын дэкэ ну чыма.
Школ пӧрт ковш пеш умбалне,
Чашкэрла шога шыпак.

Елкыш толын моло дене,
Ойла йӱштӧ кугыза:
— Кӧ отлично, сай тунемын,
Пӧлек-шамычым налза!

ВЕСЕЛА КАНИКУЛ ТӰҤАЛЫН

Йошкар-Ола 1-ше №-ан йоча садын воспитанникышт мунчалтат. Фото А. Овечкинын.

У ий елка

Кумда залым сылнештен,
Тӱрлалт чаплын, елкына.
Йырже темыныт лӱшкен,
Йоча-влак вӱд толкынла.
Саша лийын ош мераҥ,
Кок йол дене шога рыҥ.
Миша лектын ныл йолла,
Тошкыштеш йылт маскала.
Рывыж лийын Анушат,
Тольо шыргыжын, ужат.
Эчук ден Ким коктынат,
Улыт тале музыкант
Теве пире ден маска
Куштат коктын пеш ласкан.
Моло-шамыч кид кучен
Пӧрдыт елка йыр мурен.
Тыштак йӱштӧ кугыза
Пӧлек-влакшым пуэда.
Йокмам тудо пайремлан
Конден шуко кажнылан.
Модыш лыҥ—кунар кӱлеш,
Тамыл кочкыш утымеш.
Йоча-шамычат чылан,
Йывыртеныт елкылан.

Антонов Ивук.

Йошкар-Ола, 1939 ий декабрь.

Йошкар-Ола 14 избирательный участкысе йоча комнатыште йоча-шамыч модыт. Фото С. Чуршуковын.

МЕМНАН ПЛАННА

Ме, Семи-Сола ял гыч Нурӱмбал НСШ-шке тунемаш коштшо йоча-шамыч, погынышна да теле каникулым эртараш планым ыштышна. План почеш ме теве мом ыштена: колхозлан пырдыж газетым лукташ, кайык терысым, ломыжым погаш полшена. Колхозышто вечерым, ыштена, вечер ышташ ямдылалташ 31 декабрь гычак тӱҥалын улына. Яндар южыштат ме ятыр жап илыйына, ече дене тӱшкан мунчалташ тӱҥалына. Вот тыгай план дене ме каникулым эртарена, вара у вий дене утларак сайын тунемаш тӱҥалына.

Белов Миша.

Морко район, Нурӱмбал НСШ,

Йоча-шамыч чӱчкыдын кинош коштыт

Йошкар-Оласе 5-ше номеран начальный школышто тунемше-шамыч теле каникулым веселан эртараш планым ыштеныт. Тушто 5 гана организованно киношко лекташ, тӱшкан сылнемутан литература лудаш палемденыт. Йоча-шамыч антирелигиозный тема дене докладым колышташ тӱҥалыт. Туныктышо-шамыч нуным ече дене тӱшкан мунчалташ нангаят. Тыге йоча шамычын каникулышт веселан эрташ тӱҥалеш.

А. Сидорова.

Йошкар-Ола музейыште паша ыштыше-шамычын йочашт—елкышто.

Елка веселан эртыш

Елка! Тиде весела пайремым йоча-шамыч ятыр жап вученыт, тудым вашлияш ямдылалтыныт. Вот и тудо толын. Елка йыр пеш шуко йоча-шамыч погыненыт. Йоча-шамыч велэ огыл, а нунын ачашт-аваштат елкым ончаш толыныт.

Эн первыяк школа директор Люба Павловна елка йыр шогышо йоча-шамычлан ойлыш: „Ме 1939 ийыште сайын тунемна, а 1940 ийыште эше чаплын тунемаш тӱҥалына". Чыла йоча-шамыч рӱжге совым кырышт, нуно у ийыште—1940 ийыште отличнын да сайын тунемаш мутым пуышт.

Тидын почеш весела йоча-шамыч мураш, кушташ тӱҥальыч. Вот теве елка йыр „рывыж" ден „мараҥ" кудалышт коштыт. Нуно мурат, елкым моктат.

Йоча-шамыч кок час утла веселан модыч. Нуно елкым, у ийым, телым, йӱштӧ кугызам моктен мурышт, украинла, рушла куштышт, танцоватлышт, „Красная шапочка" инсценировкым шындышт.

И. Федотов.

Йошкар-Ола, 5-ше номеран начальный школа.

Марийский АССР-ыште шемер депутат-шамычын местный Советлашкышт сайлыме результат-шамыч

Шемер депутат-шамычын районный Советлашкышт сайлыме годым 285.874 избиратель гыч голосованийыште 283.244 еҥ участвоватлен, тиде избиратель-шамычын общий количествышт гыч 99 процентым составлятла. Коммунист ден беспартийный-шамыч сталинский блокын кандидатше-шамыч верч 279.422 еҥ голосоватлен, тиде 98,72 процентым составлятла.

Действительный огыллан признатлыме бюллетень-шамыч—223, депутатыш кандидат-шамычын фамилийыштым удыралман бюллетень-шамыч—3.601.

Шемер депутат-шамычын районный Советлашкышт сайлымашлан чыла 565 избирательный округлаште коммунист ден беспартийный-шамыч сталинский блокын кандидатыштым сайлыме. Сайлыме депутат-шамычын 565 еҥ общий количествышт гыч—пӧр'еҥ—377, ӱдрамаш—188, коммунист—328 да беспартийный—237.

Шемер депутат-шамычын городской Советлашкышт сайлыме годым 23.172 избиратель гыч голосованийыште 23.152 еҥ участвоватлен, тиде 99,29 процентым составлятла. Коммунист ден беспартийный-шамыч сталинский блокын кандидатышт верч 22.716 еҥ голосоватлен, тиде 98,49 процентым составлятла.

Действительный огыллан признатлыме бюллетень-шамыч 26, фамилийым удыралман бюллетень-шамыч—140.

Шемер депутат-шамычын городской Советлашкышт сайлымашлан чыла 111 избирательный округлаште 111 депутатым сайлыме, Городской Советлашке сайлыме депутат-шамычын общий количествышт гыч пӧр'еҥ—70 еҥ, ӱдрамаш—41 еҥ, коммунист—68 еҥ, беспартийный—43 еҥ.

Шемер депутат-шамычын сельский ден поселковый Советлашкышт сайлыме годым 280.398 избиратель гыч голосованийыште 277.357 еҥ участвоватлен, тиде 98,92 процентым составлятла. Коммунист ден беспартийный-шамыч сталинский блокын кандидатышт верч 270.216 еҥ голосоватлен, тудо 97,41 процентым составлятла.

Действительный огыллан признатлыме бюллетень-шамыч 422, депутатыш кандидат-шамычын фамилийыштым удыралман бюллетень-шамыч—7.159.

Шемер депутат-шамычын сельский ден поселковый Советлашкышт сайлымашлан чыла 4.600 избирательный округлаште 4.599 депутатым сайлыме. Нунын кокла гыч пӧр'еҥ—3.159 еҥ, ӱдрамаш—1.440 еҥ, коммунист—548 еҥ, беспартийный—4.051 еҥ.

Шемер депутат-шамычын сельский ден поселковый Советлашкышт сайлымашлан 4.600 округ гыч У-Тор'ял районысо шемер депутат-шамычын Апшатнурский сельский Советыш сайлашлан 13-шо округ гыч ик еҥ сайлалтын огыл.

МАССР Верховный Совет Президиум. 1939 ий 27 декабрь. Йошкар-Ола. Совет Пӧрт.

Первый советский У ийым!

Волковыск олаште (ончычсо Западный Белоруссий) тунемше-шамычын письмашт гыч

Шергакан йолташ-шамыч! Ме тыланда у ийлан кугу куанымаш дене поздравленийым колтена. Тунеммаштыда сай успехым желатлена.

Мемнан кызытсе куанен илымына нерген пеш шуко ойлымына шуэш. Йошкар Армийын мемнан олашке пурымекыжак ме тудын дене пеҥгыде дружбым кучаш тӱҥалын улына. Кызыт мемнан шуко боец ден командир-шамыч Сталинский Конституцийым тунемме кружокым вуйлатат. Теве великий да чынак калык Конституцийым ме могай куанымаш да нӧлталтмаш дене тунемына! Шерге йолташ-шамыч, Конституцийын творецше, йӧратыме Сталинлан благодарностьым да йӧратымашым каласаш шомакат ок сите.

Совет шамычын VIII Всесоюзный с'ездыште Сталин йолташын ыштыме докладшым ме тунемына да пӱтынь калык пайрем кече—5 декабрьыште школысо чыла тунемше-шамыч руш йылме дене „Интернационалым" мурен улына. Тунемше Ида Буровскаян вуйлатыме хор руш йылме дене ятыр мурым мурен. Нунын коклаште шукыжо Сталин нерген муро-шамыч лийыныт. Мемнан 3-шо классыште тунемше Рудно руш да еврейский йылме дене Сталин нерген стихым лудын. Тиде кече веселан эртен.

Первый конный армийлан 20 ий темме кечын, ме парадыште лийын улына, тушто мемнан славный красноармеец ден куатле танк-шамычым ужын улына.

Школышто эше первый гана родной йылме дене газетым луктын улына. Тудо кызыт кӱрылтде лектеш.

У 1940 ийыште Йошкар Армийын славный боецше, командирже-шамычын полшымышт дене ме школа пелен спортивный, стрелковый да химический подготовка кружок-шамычым почаш решитлышна. Ме физически пеҥгыдемына, стрелковый пашам тӱнемына, кунам кӱлеш лиеш гын, чыла дене пырля шкенан йӧратыме родинам аралаш шогалына.

Первый Советский у ийым ме Советский Союзысо пӱтынь йоча-шамыч семынак елка воктен вашлияш решитлышна. Ме тендан дене пырля пайремлан куанена да уло шӱм дене Сталин йолташлан шуко ий илашыже желатлена.

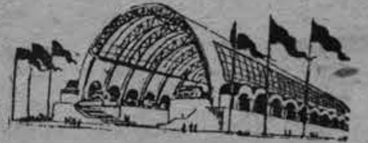
Ме мемнан возымо письма йымалан подписатлыше отличник-шамыч семынак тунемаш тӱҥалына:

Исак Азерницкий, Семен Инвер, Борис Школьникович, Люба Пружанская, Мнуха Рудвальд, Алас Готесфельд.

Волковыск, ий декабрь.

1940 ИЙЫСЕ ВСЕСОЮЗНЫЙ ЯЛ ОЗАНЛЫК ВЫСТАВКЫЛАН ЯМДЫЛАЛТСА

Всесоюзный ял озанлык выставкылан сай экспонатым ямдылена

Кодшо ий лийше Всесоюзный ял озанлык выставка социалистический земледелийын кугу сеҥымашыжым раш ончыктыш. Тиде выставкылан кугу еҥ-шамыч велэ огыл, мемнан йоча-шамычат ямдылалтыныт. Выставкысе 52 павильон-шамыч коклаште юннат-шамычын павильон уло. Тушто тӱрлӧ ӧрыктарыше экспонат-шамыч ончыкталтыныт.

Юннат-шамычын павильоныштым почмо дене пырля мемнан ончылно кугу задача шындалтын: школьник ден пионер-шамычлан 1940 ийыште выставкыште участвоватлаш виян ямдылалтман. Выставкыште участвоватлышаш права верч йоча-шамыч коклаште соревнованийым кумдан шарыман.

Выставкыште школьник, пионер да юнный натуралист-шамычын, волык ончышо юный шеф-шамычын, ял озанлыкыште опытник-шамычын пашашт кумдан ончыкталтеш. Ялысе школлаште тунемше ден пионер-шамыч, детдомысо йоча-шамыч колхозный волыкым: презым, чо.ам, сӧсна игым, пачам сайын ончен кушташ шефыш налын кертыт.

Шеф-шамычлан мом шинчыман?

Волык вӱташте телымат ару, волгыдо, шокшо, яндар юж лийже. Молодняк-шамычлан сай кочкыш лийже. Нуным яндар южышто коштыктыман да кушмыштым, нелеммыштым кажне тылзын висыман. Чыла тиде пашам шеф шке дневникыштыже палемда.

Йоча-шамыч кролик ончаш пеш йӧратат, садланак ятыр йоча-шамыч кроликым ончен куштат да шукемдат. Теве Йошкар-Ола 6-шо номеран школышто 6-шо классыште тунемше юннатка Галя Басова кроликым ончаш пеш йӧрата, шке кроликшым сайын онча. Тугак Шевелева Глаша кроликым онча. Нуно коктынат Всесоюзный ял озанлык выставкыште участник лияш кандидат улыт. Шуко йоча-шамыч птицеводство дене заниматлат. Нунын илышыштым т у н е м ы т. 10 шо классыште тунемше-шамыч Бабушкин Борис, Дудин Герман мемнан республикысе полезный ископаемыйым изучатлат. 7-ше номеран школышто 9 ше классыште тунемше Орлов Алеша Марийский республикыште илыше кайык-шамычым изучатла.

Юный опытник-шамыч шке районыштышт ончыч нигунам уждымо арбузым, дыньым да моло пакча емыжым куштен кертыт. Шыдаҥым, пурсан, тыквым, помидорын да яровизаций йӧн дене пареҥгын урожайыштым нӧлталаш лиеш.

Пионер ден школьник-шамыч, шкендан районыштыда природа иследоватлыме пашам организоватлыза, мемнан родинын поянлыкшым тунемза. 1940 ийыште Всесоюзный ял озанлык выставкыште шкендан сеҥымашдам ончыкташ ямдылалтса. Тиде пашаште вожатый-шамыч организатор лийшаш улыт.

С. И. Иванов.

Юный техник ден натуралист-шамыч Республиканский станцийын директоржо.

Мемнан альбом

Мемнан звено Западный Украина ден Западный Белоруссий нерген альбомым ышташ решитлен ыле. Кызыт ме тидым ыштен шуктен улына.

Альбомын первый страницешыже К. Е. Ворошиловым сӱретлен улына. Тудо имныж кушкыжын шинча. Вараже Западный Украина ден Западный Белоруссийысе шемер-шамычым польский пан-шамыч деч утарыше Йошкар Армий илыш гыч сӱрет-шамычым, панский Польша годымсо йоча шамычын илышышт гыч сӱрет-шамычым пыжыктылын улына.

Альбомын п ы т а р т ы ш страницылаштыже Западный Украина ден Западный Белоруссийысе йоча-шамычын кызытсе пиалан илышышт ончыкталтын. Чыла сӱретым „Пионерская правда" гаета гыч налын улына.

Софронова Нина, звено вожатый.

Шернур средний школа, 8-шо номеран звено.

Природын поянлыкшым ончыктена

1939 ийыште Йошкар-Ола детский технический станций пелен юный геолог-шамычын кружокышт пашам ыштыш. Мыят тиде кружокын членже улам, геолог пашам пеш йӧратем, кызыт Всесоюзный ял озанлык выставкыште участвоватлаш ямдылалтам, шкенан районышто полезный ископаемостьым тунемам.

Йошкар-Ола деч 25 километр ӧрдыштӧ Пемба лӱман эҥер уло.

Тиде эҥер телымат ок кылме. 1939 ий январь тылзыште ме, юный геолог-шамыч тиде эҥер деке поход дене миен улына ыле.

Поход мемнан практический пашаштына кугун полшыш: ме тиде эҥерыште фосфоритым, мергельым, железистый охрам, древний животный-шамычын отпечаткыштым да кӱйыш савырныше ракыводым муын улына.

Кеҥежым, июль тылзыште, Кугу-Кокшага эҥер дене походым ыштышна, ты годым латвич тӱрлӧ шуным да ошмам муын улына. Гылеч посна торфым, кремнийым мумо.

Август тылзыште ме адак Пемба эҥер деке миен улына ыле, тунам кум верыште полезный ископаемостьым муын улына. Тыге ме 1939 ийыште ыштышаш практический пашанам шуктышна. Кызыт ынде чыла пашанам иктыш оформитлена: минерал-шамычым мумо верым ончыктен, полный описаний дене коллекцийым ыштена, Кугу-Кокшаган ик шуҥгалтыш вержым макет дене ончыктена. Поход нерген чыла возен фотокарточка дене дневникым оформитлена да минерал мумо верым ончыктен поход маршрутын картшым ыштена.

Бабушкин Борис.

Йошкар-Ола 6 номеран школа.

Йошкар-Ола детский технический станцийысе фотолюбитель-шамыч фотокружок занятийыште.

Мый кроликым ончем

Мыланем детский технический станций юннат кружокышто пашам сайын ыштымемлан июнь тылзыште „Шиньшилла" урлык кок кроликым пӧлеклан пуэн. Мый нуным июнь тылзе гыч ончем. Кеҥеж жапыште ужар шудым, пушеҥге лышташым да шӱльым сутклан нылгана пукшенам. Шокшо кече годым кролик ӱмбаке йӱштӧ вӱдым шавенам. Теле велеш ужар шудо кормам изин-изин шагалемден пуэденам. Варажым шудым пукшаш тӱҥалым. Мыйын ончымо кроликем сентябрьыште вич игым ыштен, ынде нуно ныл тылзаш ӱлыт, нуным пеш йӧратен ончем. Мый ик ава кролик гыч 16 деч шагал огыл игым ончен кушташ обязательствым налынам.

Басова Галя.

Йошкар Ола, 6-шо номеран школа.

Кайык-шамычым изучатлем

Мый юннат кружокышто 1935 ий гычак пашам ыштем. Кызыт кайык-шамычым изучатлем, тидлан мый чӱчкыдынак чодрашке коштам. Кеҥежым Кугу-Кокшага эҥер дене лодочный походышто участвоватленам. Коштмо годым шуко кайык-шамычым изучатленам. Але подорликым (изи орел) ужын омыл ыле, а поход годым подорликын пыжашыжым да ик игыжым муын улына. Ме тудым детский технический станцийыш кондышна, кызыт тудо кугу лийын.

Мый телымат, каныш кечын, ече дене чодрашке кайык-шамычым эскераш коштам.

1940 ийысе Всесоюзный ял озанлык выставкылан кайык шамычын ял озанлыкыште пайда пумышт нерген кок таблицым ямдылем.

Орлов Алеша.

Йошкар-Ола 7-ше номеран школа.

Ош мамык гай пушкыдо лум дене леведалтше изи кож ош шовыр чийшыла койын шога. Теле кечын изи кож ласкан нералта. Тудын тамыле омыжым кӧ лугыч ышта гын?

Теве ош мераҥ изи кож йымак „пурт" тӧршталтыш. Чатка чапаж дене пушкыдо лумым „вушт-вушт" уралешат, кужу пылшыжым лап ыштен, йымен возеш. Изи кож тугак шып шога.

Йыштак. Чодра рушо-шамычын пила-товар йӱкышт тышке шумеш ок шокто: изи кож чодра тӱрыштӧ шога.

Чу! Мо тугай тиде? „Чышт-чошт", „вуж-ж" йӱк шокта... Утыр лишемеш. Мераҥ шижын нале. Пылшыжым „чурк" шогалтыш, тыш-туш ончыштеш.

Чодра тӱрыш иктаж 10 наре рвезе ден ӱдыр-шамыч ече дене толын лектыч.

— Эмма! Тышке толза!—ончылсо рвезе кычкырале.

Мераҥ лӱдӧ. Мераҥ тӧршталтыш. Кӱчӱк поч писын кудалеш.

— Эй, мераҥ, мераҥ!

— Кучыза!

— Айста поктена!

Мераҥ почеш кычкырен-кычкырен, писын каят. Но мераҥже чодраш пурен йомо.

Рвезе-шамыч мӧҥгеш пӧртылыт.

— Ай, кучашет! Школыш наҥгаена ыле,—малдалеш чевер чурийан рвезе.

— „Елка" пайремым ончыктена да мӧҥгешат колтена ыле,—весыже ойла.

— Пеш тугеда, кудале шол. Айста ынде мотор кожым ончена,—манеш ончыч кайше звеньевой вожатый Вачий. Тудын звенаже лӱмын „елка" кондаш походым ыштен, мотор изи кожым намияш лийын.

— Теве тиде кож пеш мотор. Тидымак наҥгайышаш. Ужыда, могай чока укшан!—мераҥ кийме кожым ончыктен, Эмма каласа.

— Э-э, мераҥже уна тиде кож йымалнак киеныс,—манеш Зина,—кожшо пеш сӧраллэ.

— Тиде кож йӧра мо?—Вачий йодеш.

— Йӧра, пеш сай!—кож йыр погынышо рвезе, ӱдыр-шамыч мутланат.

— Тыште кожшо пеш шукыда... Теве тидат пеш сылне,—ӧрдыштӧ шогышо кожым ончыктен, ик рвезе каласа.

— Сайын ончыза, угыч толшаш ынже лий,—манеш Вачий.

— Тидак эн келшышын коеш,—манат чыланат,—Ивук шкаланже весым муын...

П. Клюкинын сӱретше.

— Мыланемат тидак келша. Тӱшка ой сай!—Ивук каласыш.

Вачий содор гына ечым кудаше. Ӱштӧ гыч изи товарым мучыштарыш. Мераҥ кийме верыш пурат, изи кожым чолткаш тӱҥалеш. Изи кож чытыралге. Пуйто тудын ӱмбаке ала кӧ йӱштӧ вӱдым оптале. Чытыралтме дене ош лум сӱмырла. Ужар лӱшан изи кож йытыра капшым почо, тудо эша сылнештмыла коеш.

— Йӧралтшыжла укшыжо ынже тодышталт, сайын кучыза!—Вачий кычкырале. Могай тодышталтмаш! Ала кунар кид изи кожым руалташ ямде шогат, кож тайналтмым вучат. Вот изи кож „рошт" лийын колтыш, тайналт кайыш. Тудым тунамак руалтен кучышт.

— Эх, елка чапле!

— Сайын гына наҥгаяш кӱлеш.

— Наҥгаена!.

Адакат чылан ече ӱмбалне улыт. Кумытын-нылытын изи кожым сайын кучен, тайыл почеш ош лум вачын мунчалтен волат. Ончылно йошкар калай леведышан школа утыр лишемеш.

* * *

Класс покшелне изи кож „шочын" шогалын. Кож йымалне тугак ош пушкыдо „лум". Но „лумжо" йӱштат огыл, огешат шуло. А кожшо мо чоло моторештын! Изи кож тыгайым омешыжат ужын огыл, тыгай вургем дене тӱзланаш нигунамат шонен огыл дыр?... Мо гына уке? Тӱрлӧ тӱсан янда шар-шамыч кечывалым кече волгыдышто, кастене тул волгыдышто тӱрлӧ семын йӱлен кечат, йылгыжыт. Кунар курчак, мераҥ, ур-шамыч кожышто оҥайын лӱҥген кечат. Барабан, портфель, порсын мешакыште тӱрлӧ-тӱрлӧ конфета, печенье, пряник-шамыч... Кож йымалне ош пондашан, тул гай чевер чурийан кугыза тоям тоялен шога, кож деке ӱжшыла коеш.

Сӧралген изи кож, моткоч чот сылнештын! Пионер-шамыч шке мастарлыкышт дене изи кожым тыге сӧрастареныт.

... Теле кече кӱчӱк. Кӱчӱк кечым шижын шукташаг ок лий, касыжат шуэш. Тачсе касым тунемше-шамыч поснак чот вученыт. Рӱмбалген ны шу, ны уке—уремыште йӱк шокташат тӱҥале—школыш куржыт. Таче пайрем. У ий вашеш весела „елка" пайрем.

Школа кӧргӧ кеҥежымсе мӱкш омартала ызгалтеш, куанымаш йӱк дене йоҥгалтеш. Школышто 6—7 ияш йочамат, 60 ияш кугызамат ужаш лиеш. Теве нуно классыште йыр погынен шинчыныт, яндар шинчашт дене сӧрал кожым ончат. Нунын шинчашт чолга шӱдыр гай чолгыжыт.

Вожатый Зоя Петровна ончыко лектын шогале. Шып.

— Пионер, тунемше-шамыч! У ий вашеш организоватлыме „елка" пайремнам тӱҥалына,—манеш Зоя Петровна, йырваш шыргыжалын ончалешат, умбакыже ойла. Совет элысе йоча-шамычын пиалан илышышт нерген, 1939 ийысе кугу деч кугу сеҥымаш нерген, тунемме нерген простойын кал сен пуа. Чыланат йӧратен колыштыт, кумыл утыр нӧлталтеш. Сталин йолташлан таум ыштен, Зоя Петровна мутшым кошарта. Уло зал сово кырымаш дене темалтеш.

Тиде годым класс омса гыч ош пондашан, чевер чурийан, ош вургеман кугыза кугу корзингам нумалын пура. Сово кырыме йӱк чот талышна. Кугызан кид нӧлталмекыже гына эркын шыплана.

— Кумылем-шамыч, поро кас лийже, пайремда сайын эртыже!—манеш кугыза.

— Лийже, лийже, кугызай! Тыят мемнан дене пырля веселитле!—йоча-шамыч куанен кычкырат.

— Мый Север гыч, ий лоҥга гыч, кугу тайга вошт лӱмын унала толынам, тыланда шуко йокмам конденам. Мый колынам, те сайын тунемыда. Вот тидым мый пеш йӧратем. Ончыкыжым эша сайын тунемза!—кугыза ойла. Тудо весела йомакым колта, теле нерген туштым тушта. Йоча-шамыч кугызан йыр пӱтыралтыныт. Кугыза кугу корзингажым почеш, у ий подаркым пуэдаш тӱҥалеш. Чылалан подарка. Отличник-шамычлан эн сай подарка! Мемнан палыме Вачийна Пушкинын томжым кучен шогалын, кидышты жак сылне пеледыш, конфета-шамыч.

— Отлично тунемметлан, пионерский пашам сай ыштыметлан! Умбакыжымат тыгак отлично тунем!—манеш ош пондаш.

— Кругом отлично тунемам, кугызай!—Вачий раш вашмутым пуа.

Кугыза йыр кая, чыла деке шуэш.

— А тый, уныкам, плохетым пытаре, сайын тунемаш тӱҥал,—манын ик рвезылан ойла.

— Плохым пытарем!—вожылалше рвезе пеҥгыдын каласа.

Кугызан корзингаже ярса.

— Айдыза модаш, мураш тӱҥалына!—манеш кугыза. Рвезе-шамыч кокла гыч кок ош мераҥ толын лектыч. Нуно весела модышым тарватышт. Кугыза чулым Тӱдат модышым организоватлаш полша.

Великий Сталинлан таум ыштен мурат. Родина нерген, родной Йошкар Армий нерген, пиалан илыш нерген муро рвезе оҥ гыч йоҥгалт лектеш. Изи кож сылнештарыме укшлажым лӱҥгыкта. Лум гай ош тувыр чийше, йошкар галстукан йоча-шамыч изи кож йыр пӧрдын мурат, модыт. Муро шӱмым куандара, кумылым нӧлта:

Сад пакчасе шӱшпык йӱкшым
Кажне кечын колына.
Кажне кечын, кажне часын
Ме тунемына, вияҥына.

Пӧрт шеҥгелсе олмапулан
Вӱдым шавена эр-касын.
Ленин мутым, Сталин ойым
Тунем шогена ме сайын.

Мурымаш, куштымаш, весела модыш. Жап шижде эрта. Теве адак Зоя Петровна мутшым тӱҥале:

— У ий адак у пиалым конда, илышна эша чот вийна. Мыланна у вий дене талын тунемашна кӱлеш. Чот тунемаш, пашам сайын ышташ пижына.

Виян лийже коммунистический партий, тудын вождьшо Сталин йолташ!

Пионер-шамыч! Ленин—Сталин паша верч кучедалаш ямде лийза!

Уло школа ик йӱк дене шергылте:

— Эре ямде улына!

1939 ий декабрь,
Шернур.

Кукнур средний школа (Шернур район)

Фото Е. П. Конаковын

1700 ийын первый кечыже

1700 ийын первый январьысе эр. Москвич-шамыч шке пу пӧртыштын окна комдышыштым почедат. Пӧрт-шамыч флаг да кож укш-шамыч дене сылнештарыме улыт. Уремлаште калык шолеш. Шӧртньӧ тасман да полтышан у, шемалге-ужарге мундирым чийыше солдат-шамыч маршироватлат. Эртен кайше-шамыч икте-весыштым у ий дене саламлат.

Солдат-шамыч Кремльыш ошкылыт. Кремльын пырдыжше воктене 200 пушко шога. Нуным уже зарядитлыме. Лӱймӧ йӱк шергылт кая. Пыл кылмыше Москва эҥер ӱмбалан шарла. Кастене факел-шамыч йӱлаш тӱҥалыныт. Фейерверк-шамычын тӱрлӧ тӱсан тулышт йӱштӧ южышто йӱленыт.

Тыге 1700 ийын первый кечыже эртен.

Тиде кече марте Русьышто ийым поп-шамычын шонен лукмо „тӱням ыштымаш" гыч шотленыт. Шуко эллаште ийын тӱҥалтышыже 1 январь улмаш, а Русьышто—1 сентябрь. Западноевропейский эллаште тунам 1699 ий улмаш, а Русьышто—7207 ий. Петр I кугыжа у летоисчислениийым пуртен: январьын шушаш первый кечыжым тудо у, 1700 ийын первый кечыжлан шотлаш приказатлен.

Черкын шинчыдыме служительышт тидын ваштарeш лийыныт.

— Юмо тӱням телым огыл, а шыжым, чыла пакча-емыж шумеке ыштен. Садлан ийым первый январь гыч тӱҥалаш ок лий.

Петр глобусым ончыктен да каласен:

—Россий эше пӱтынь тӱням огеш составитле. Моло Эллаште январьыштат шокшо.

Тудо жап гыч мемнан эл у ийым 1 январьыште пайремла.

Яра жап годым

Логогриф-шамыч

„Н" дене—пушеҥге,
„Н" деч посна—
тӱкан животный.

Колтен
КОРОТКОВ МАТВЕЙ.

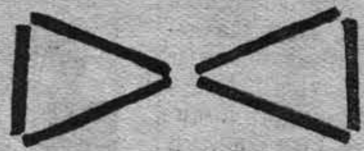
Звениге район,
Кугу-Шигак НСШ.

ОТВЕТ-ШАМЫЧ

(11 ноябрьысе „Я.Л."-ым ончо)

МОГАЙ ЭҤЕР? Или.
ТУШТО. Лум.
ЗАДАЧА. Фа—соль.
АНАГРАММА. Цинк—Цирк.
ЛОГОГРИФ. Окна—Ока.

Тиде задачым решитлыза!

Эн ончыч чын ответым колтеныт: Александров Петр (Морко район, Кумыж'ял НСШ), Афанасьев Вася (Морко район, „Победа" колхоз), Гайнитдинов Илья (БАССР, Краснокамск), Байков Василий (Шернур средний школа), Иванов Иван (Морко район, Кумыж'ял НСШ), Васильев Петр (Морко район, Кожлаер НСШ).

Нуно тений у ий деч вара ик ийым темен, кок ийыш каят. (Йошкар-Ола йоча ясле).

Фото А. Овечкинын.

Чыла нерген кӱчыкын

◆ Кугу числам шотлаш лӱмын шотлымо машина уло. Тудын дене кугу цифрым кугемдаш, пайлаш, кудалташ, ушаш лиеш. Шукерте огыл счетный машинам ыштен лукшо московский завод у машинам луктын. Тудо машина дене ик шагат жапыште 45 тӱжем ушымашым ышташ лиеш. Тыгай машина але марте нигуштат лукталтын огыл. У машиныште 63 тӱжем ужаш уло. Тудо электрический ток дене пашам ышта.

Ответственный редактор—И. М. МУЗЗЮВ

Уполн. Марглавлита № А—2. Йошкар-Ола, Маргосиздатын типографийже.